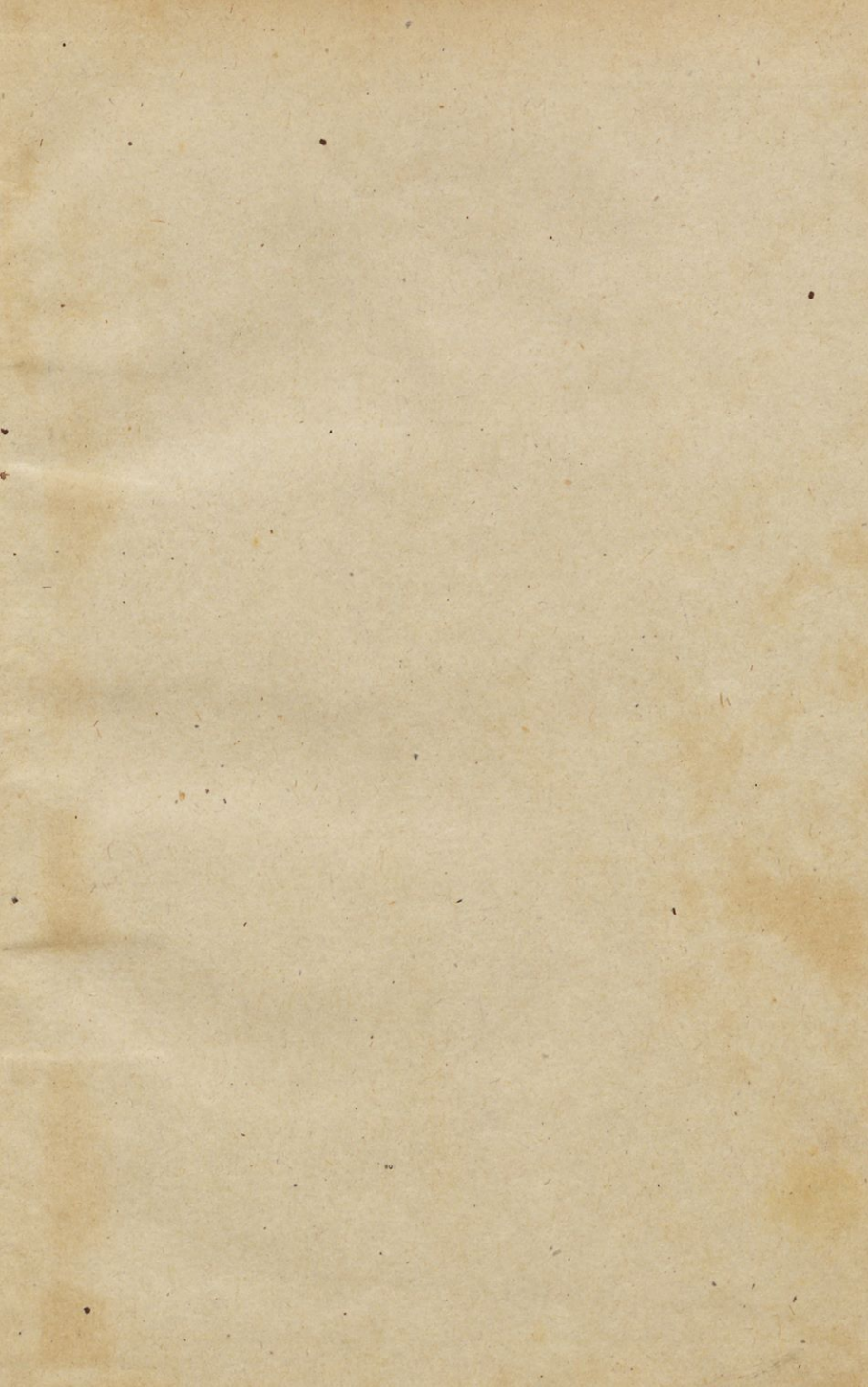

40.955.

Fabjančič Vl.,
O Slovincih

40.955.

Цена 1 франак

ВЛАДИСЛАВ ФАВЈАНЧИЋ

О СЛОВЕНИЈИ И СЛОВЕНЦИМА

ИЗДАЊЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ОМЛАДИНЕ

ШТАМПАРИЈА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КУЛТУРЕ — ЖЕНЕВА
Rue de la Synagogue, 31.

ВЛАДИСЛАВ ФАВЈАНЧИЋ

О СЛОВЕНИЈИ И СЛОВЕНЦИМА

ШТАМПАРИЈА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КУЛТУРЕ — ЖЕНЕВА
Rue de la Synagogue, 31.

030041 778

1. 7. 1919.
Podaril pisatelj.

НАПОМЕНА.

Ова брошура је предавање које сам одржао месеца јула у Maison du Peuple у Женеви. Ја га предајем јавности без нарочитих исправки, само с извесним незнатним попунама. Статистичке податке црпио сам из књиге „Ivan Krek: Die Slovenen“, а једним делом добио сам их од г. инж. Е. Крулеја, коме се овим путем нарочито захваљујем. Састав нема претензије да буде исцрпна студија о Словенцима, али се надам да ће моћи послужити као увод у проучавање словеначких прилика.

У Женеви, септембра 1917.

ВЛАД. ФАБЈАНЧИЋ.

I. ГЕОГРАФСКИ И ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД.

Словенци су северозападни део југословенске нације. Они насељавају териториј који заузима око 28.000 km² Земља
и становништво. дакле нешто мање од Белгије (29.556 km²). Словеначка земља је компактна целина, која се простире северно и источно од тршћанског залива и обухвата поименце следеће покрајине. У аустријској половини: читаву Крањску, $\frac{1}{3}$ Штајерске, $\frac{1}{3}$ Корушке, читаву Горичку (без Градишке), целу околиву Трста са јаким процентом у самој вароши и северозападни део Истре. Преко 100.000 Словенаца живи у компактној маси у пределу западне Угарске који се дотиче границе словеначке Штајерске. Осим тога има их још нешто више од 30.000 у Италији, у Венецијанској области северно од Видма (Udine), које само државна граница дели од горичких Словенаца. На целом том земљишту живи око 1 $\frac{1}{2}$ милиона људи, готово сами Словенци са нешто немачких колонија. Густина насељености је колика и у Србији, нешто преко 50 становника на 1 km². Емиграција у Америци (већином у Сједињеним Државама) има око 200.000, дакле $\frac{1}{7}$ читавог народа.

Као што видимо, Словенци су подељени на 2 државе, на 2 државне половине, а у самој Аустрији на 6 разних покрајина. И ако је од свих тих покрајина потпуно словеначка само војводина Крањска, ипак треба нагласити да и у суседним земљама Словенци живе компактно, без знатније туђе примеси на своме земљишту, и да су етнографске границе према Немцима, Италија-

нима и Маџарима оштро обељежене, као ретко код ког другог народа. Стога се Словеначка, или како је народ зове, Словенија, ма да не постоји данас као политички факат, мора сматрати једном живом и недељивом целином.

Словеначке земље су једним делом у чистим Алпама, где се уздижу брда преко 2500 метара, покривена вечитим снегом, усред горских језера, (северна Крањска, Корушка и део Горичке), делом представљају алпско предгорје са ниским брежуљцима, покривеним зеленим шумама, ливадама, пољима и виноградима (читава словеначка Штајерска и $\frac{1}{3}$ Крањске), а једним делом прави крашки крш (део Горичке, Истра и покрајина на путу од Постојне ка Трсту). У Словенији дакле налазимо пределе каквих има у немачкој Швицарској и Тиролској, пределе попут Херцеговине и кршне Далмације и пределе, каквих има северна Србија. Словенци имају и широке равнице у Угарској и у главним долинама река. Они станују и на морској обали, дугој око 25 километара, без икакве примеси Италијана, између Трста и Тржића (Monfalcone). Овака је словеначка земља, чије природно средиште је Љубљана (50.000 становника), престоница војводине Крањске. Друге важније вароши су, у *Штајерској*: Марибор (нем. Marburg) са 28.000 становника, који лежи на реци Драви, Цеље (нем. Cilli) на Савињи и Птуј (нем. Pettau) на Драви; у *Корушкој*: Целовец (нем. Klagenfurt) 29.000 стан. сев. од Драве и Бељак (нем. Villach); у *Приморју*: сем Трста (250.000), у коме има 80.000 Словенаца и Горице (30.000) са половином Словенаца, Ајдовштина у Горичкој; у *Крањској*: Идрија, Крањ (Krainburg) и Ново Место (Rudolfswert).

Словенци су се доселили у ове крајеве течајем заједничке, постепене, велике сеобе свих југословенских племена, и то под именом Словени, које је било заједничко целом народу од Трста до Црног Мора. Досељивање

Историјски
преглед

Словенаца почело је после год. 568., пошто су се германски Лонгобарди из Паноније преселили у Италију. У борбама са првобитним становницима словенска племена запосела су највећи део данашње јужне Аустрије, до Дунава на северу где су им били Чеси непосредни суседи, до Јадрана на југу, на истоку дубоко у угарску равницу, а на западу допрли су чак у Тирољску (Pustertal код Lienza долази од Пусто поље) и до саме Баварске. У Италију ишли су све до реке Тађамента где уосталом и данас живе. Становали су и у јужном делу фурланске равнице, о чему, сем историје, сведоче словенски називи неких места (Beogrado, Turjak, Schiavonisco итд.) — Природно је да се Словенци на већем делу овог територија нису могли дуго одржати, првостого што нису све пределе подједнако компактно и довољно густо населили, а друго због силне германске најезде. Немачки „Drang nach Osten“ ишао је одмах у свом почетку преко словеначких земаља и успео је да у средини пробије чешко-словеначки насип од Крконоша до Јадрана. Ипак још у 13. веку налазимо последње остатке Словенства високо у данашњим аустро-немачким Алпама.

У почетку су Словенци живели слободно под домаћим кнежевима, које је народ сам бирао према прастаром обичају. Ти кнежеви водили су крваве и често успешне ратове противу Авара, Лангобарда и Бавараца. Под краљем Самом творили су Словенци заједно с Чесима уједињену и јаку словенску државу од Крконоша у Северној Чешкој до Јадранског мора. Самосталност изгубили су средином 8. века и то на необичан начин. Водећи дуг и крвав рат против аварске премоћи, они су напоследку позвали у помоћ као савезнике германске Бајуваре (Баварце). Баварци су дошли и — више се нису враћали. Наравно се водила између њих и издајством подјармљених Словенаца још дуга борба, али Словенци су ипак остали вазали Бавараца, са којима су

после заједно били подвргнути франачкој царевини. Овај факат треба нарочито држати на уму: из тога што су Немци они, који су уништили словеначку самосталност и држе их ево већ од 8. века па све до данас у своме ропству, проистиче она неизмерна мржња између Словенаца и Немаца, која је права мржња раса, уцеplена у крв кроз векове и поколења целоме народу.

И ако зависни од Бавараца, Словенци су сачували још извесно време своје домаће кнежеве. Заједно са германском поплавом дошло је и кршћанство, и то највећим делом из Баварске, а затим из Салцбурга. Кршћанство провађало се у знамењу огња и мача. Крст и мач крчили су пут германизацији и све тежем политичком ропству. Словенци су се јуначки одупирали најезди ратничког и германског кршћанства, али је њихов отпор свршио трагично. С временом је један део Словенаца прешао у кршћанство и ти су заједно с Немцима повели рат до истраге против паганских земљака, у коме су ови после очајног отпора сасвим подлегли. Овај најтужнији део словеначке историје послужио је као песнички материјал највећем словеначком песнику Прешерну за његов епос „Крст код Савице.“ — Још једном су се дигли сви Словенци на оружје да сломе германски јарам. Било је то у почетку 9. века кад је војвода Људевит Посавски окупио око себе све Словенце, велик део Хрвата и чак и један део Срба, све до реке Тимока, за заједничку борбу против Германа. Први рат био је успешан, али у другом рату су Франци успели да сломе југословенску борбу за самосталност. Устанак Људевита Посавског је знаменит, јер је он прва већа заједничка војничка кооперација Срба, Хрвата и Словенаца противу германства. Пошто је сломљена ова буна, истребљено је и домаће словеначко племство, уведен је франачки управни систем, и немачки грофови поплавили су земљу, доводећи са собом масе немачких колониста, који су им помогли пацифицирати становништво, утвр-

ђивати кршћанство и германство и убијати последње трагове словеначке аутономије.

Ипак се Словенци још нису предали на милост и немилост. Види се то из тога, што су и нови немачки војводе били присиђени, да се зајуну при почетку владања народу на словеначком језику, да ће штитити народни језик и обичаје. Ова стародавна демократска инштитуција вршила се увек на Госпосветском пољу у Корупшкој (то је словеначко Косово поље, које је од пре 50 година већ германизирано). Ту се налазила и престо-ница војводине Карантаније, која је обухватала све алпске Словенце. Касније се је, под деструктивним упливом средњевековног немачког феудализма, и та последња политичка заједница Словенаца разбила на више мањих покрајина. Последњи ударац донели су словеначкој слободи Хабсбурговци, који су у 15. веку укинули интронизацију на Госпосветском пољу и претворили словеначке земље у најгори хабсбурговачки пашилуk.

Словенци у Угарској су основали под Прибином и Коцељем самосталну кнежевину, која је играла значајну улогу у историји старословенске црквене књижевности. Познато је, да су ту радили Св. Ђирил и Метод. Ова се кнежевина доцније спојила са великоморавском државом, а обе су пропале под навалом дивљих Мађара.

Течајем целог средњег века проводила се у свим словеначким земљама најбруталнија германизација. Тек су у почетку 15. века учинили крај даљем напредовању немства непрекидни турски упади. Немачки колониста више није хтео да долази у земљу, коју су стално пу-стошили Османлије. А и држава је оставила сада, кад није више имала шта да пљачка, Словенце сасвим на цедилу. Они су морали својим властитим снагама бранити своју земљу. Ипак цело време (неколико векова) налазили су издашну и братску помоћ само код своје југословенске браће. Словенци и Хрвати су раме уз раме бранили земљу против Турака, никад ни најмање

неслоге није било између њих. Ова вековна заједничка одбрана у крви је посветила братство Словенаца и Хрвата, а преко тог братства саградила се заједничка југословенска идеја. Ове борбе са Турцима су у живој традицији словеначког народа, о њима пева народна песма и о њима има безбројно прича. Заједница са Хрватима и целим Југословенством, посвећена турском опашношћу, у крви је и месо Словенцима. То је један јак фундамент за југословенску идеју у словеначком народу. Ово се братство и заједница показало и у заједничкој словеначко-хрватској сељачкој буни (г. 1573.) под сељачким краљем Матијем Губцем, кога су изабрали и Хрвати и Словенци. Ова буна следила је првој сељачкој буни, коју су дигли г. 1525. сами Словенци. Као Губчева, тако је и ова буна катастрофално свршила. У битци код Брежица на Сави 30.000 словеначких сељака побијено је од грофовско-немачке војске.

Југословенска идеја показује се и у словеначком протестантском покрету у 16. веку. Словеначки протестанти тежили су да прошире протестантизам на све јужне Словене; они исти вође словеначке реформације (Трубар, Далматин, Крељ итд.), који су створили словеначку протестантску књижевност, организовали су тај покрет и код Хрвата, као што су обратно многи Хрвати сарађивали у протестантском покрету код Словенаца. Из Трубарових списа зна се да су били словеначки протестанти свестни заједнице свих јужних Словена до Солуна, као и опште словенске заједнице. Зна се такође да су хтели на место верске потројености Југословена увести протестантску веру као заједничку свима. Да су успели, остварили би били верско, а на његовој основи и културно јединство — што би омогућило и политички унитаризам. Протестантски је покрет захватио код Словенаца много терена, јер је већина народа прешла у протестанство. Али су Хабсбурговци и језуити успели да угуше силним гађањима и крволоштвом и

овај верски и културни покрет. Ипак нешто је остало трајно: створена је база словеначке књижевности. Словеначка књижевност има дакле свој широки извор већ у 16. веку, и то на народном језику. Од тога времена књижевност се стално развијала, и ако су језуите и власти бацале читава брда словеначких књига у ватру.

Споменути морам још једну важну чињеницу за југословенско јединство: за време турских ратова, масе бегунаца из Босне, Хрватске, Србије и Македоније нашле су уточишта у Словеначкој, где су и остале и попримиле словеначки говор и обичаје. Данас налазите у Словеначкој презимена као Теодоровић, Јанковић, Живковић, Павловић, Пашић, Крањчевић, Југовић итд. која сведоче о тим сеобама. Сви су ови људи данас најбољи Словенци. Ова помешаност југословенских племена такође је једна од база југословенског народног јединства.

Ово су најважнији догођаји у словеначкој историји до француске револуције. Иначе су Словенци делили заједничку судбину са другим народима, који су се налазили у хабсбурговачком ропству. Увек, кроз читаве векове, пак је као мора лежао на словеначком народу притисак германизације, која је после турских најезда, за време Марије Терезије и Јосифа II., достигла свој врхунац. Једино жилавој отпорности словеначког сељака има да захвали читава југословенска нација, да није уништен овај бедем, ова предстража Југословенства, која дели Германство и немачки језик од Трста и Јадранског мора.

Французи и Наполеон од огромног су значења за словеначки национални развитак и за југословенску идеју уопште. Год. 1809., пошто је сломио аустријску војску, Наполеон је од земаља добивених мировним уговором створио краљевину Илирију, која је обухватила следеће земље: Крањску, Горицу, Трст, један део Корушке са малим парчетом Тирола, Истру, западну Хрватску и читаву Далмацију с Дубровником. За престо-

ницу новој краљевини Наполеон је изабрао Љубљану, у којој је неко време сам борао. Француска окупација је била права срећа за Словенце. Французи су подигли основне и средње школе на народном језику, основали су француско-словеначки званични лист, осим тога провели су ред у земљи, истребили хајдуке и саградили много добрих цеста. Код народа успомена на Французе живи и Словенци сматрају кратку периоду француске владавине од 1809.-1813., где су поново пали у аустријско ропство, као најсретнију после пропасти њихове самосталности. Истаћи морам две чињенице, које су остале важне за читави југословенски покрет: са француском Илиријом ударена је једна од база југословенске државности, јер су се у њој нашли на окупу, и ако не сви, Словенци, Хрвати и Срби; а друга важна чињеница је, да се тада код Словенаца у јакој мери развила идеја југословенске културне заједнице, којој је песник и научник Валентин Водник створио и идеологију. И ако се име Илирија одржало још дуго, ипак су Словенци под Метерниховим системом изгубили скоро све тековине француске владавине. Тек 1898. г. је донела и њима нека бар теоретска права.

Не могу да описујем даљне политичке и културне борбе Словенаца све до данашњег дана, јер то би тражило да израдим једно нарочито предавање. Зато ћу само у кратким цртама изнети неколико чињеница.

Политички програм словеначки г. 1848. и после било је уједињење свих словеначких земаља у једну целину (Сједињена Словенија), која би имала као така да уђе у југословенску општу заједницу. За тај програм се изјавио читави народ. Аустрија је умела да одржи своје позиције и унионистички покрет Словенаца није постигао никаквих практичних политичких резултата: данас су Словенци подељени на две државе, две државне половине и шест аустријских провинција без икакве управне везе осим централне команде из Беча.

Словенци су тежили цело време за културним уједињењем са Хрватима и Србима. Илirsка идеја, која је хтела да створи један књижевни језик свима јужним Словенима, нашла је код Словенаца много поборника од којих је најпознатији песник Славко Враз. Постигнути су и позитивни резултати, тако да се од тог времена словеначки књижевни језик све више приближује штокавскоме. Разлике су незнатне, мање него међу појединим дијалектима немачким, италијанским, француским. За нас је најважнији факат, да се словеначки сељак и раденик одлично може да разуме са српским и хрватским сељаком. Никаква основна запрека за потпуно сједињење не постоји. Ако илirски покрет није могао да успе у целини, томе је крива опет она стара наша пријатељица Аустрија, која је употребила сва средства, да убије могућност остварења језичног потпуног јединства. Крига је и политичка поцепаност, јер су Словенци дуалистичким баријерама одељени од Хрвата и Срба. Зато је свима Словенцима јасно, да мора прво да се изврши политичко т. ј. државно уједињење Срба, Хрвата и Словенаца; а из тог политичког уједињења ће *ipso facto* моћи резултирати и реализација културног и језичног потпуног јединства.

Ова мисао ишла је кроз све словеначке генерације и треба нарочито истаћи да никад код Словенаца није било ексклузивистичких покрета у оној мери као што се то испољило код хрватских Франковаца или код неких српских ексклузивиста. Никада нико није одлучно устао против југословенске мисли у њеној суштини, а напротив та је идеја била увек жива код Словенаца, њу су заступали најбољи њихови књижевници, научници, културни радници, политичари и новинари. Кад је југословенска омладина г. 1912. истакла у Словеначкој заставу борбе за уједињење Срба, Хрвата и Словенаца, у самосталну државу, наишла је на одобравање најширих маса. Данас цео словеначки народ стоји иза те заставе.

II. НАРОДНА ЕКОНОМИЈА.

Какво је словеначко економско стање и шта ће према томе Словенци донети са собом у нову нашу заједничку југословенску државу? На ово питање је данас тешко одговорити и приближно, јер рат је силно изменио стање ствари у свима југословенским земљама. Свако нагађање је излишно, тек ћемо после рата видети, у колико је европски пожар уништио наше народно богатство. Зато ћу се ограничити да изнесем пред вас словеначке економске прилике пре овог рата, и то само у главним потезима.

Словеначке земље карактеришу се тиме што су густо покривене шумама.

Општи преглед.
Земљорадња.

Док има н. пр. у Србији (с Мађедонијом)

18 % целокупне површине шуме, има Штајерска скоро 50 %, Корушка 44 % и Крањска 44 %. (Мислим на праву шуму, а не на ниско грмље.) Зато има с друге стране у словеначким крајевима само око 16 % њива, док у Србији проценат њива износи око 29, дакле скоро двапут више. У Словеначкој има округло 15 % ливада и пашњака, а у Србији 30 %. Винограда има сразмерно много више него у Србији, где их има 0.6 %, а у Крањској 1.1 %, у Штајерској око 3 %, а у Приморју (Горичка, Трст и Истра) чак 7 % целокупног земљишта.

Словеначка дакле није првенствено земљорадничка земља; ипак ћемо видети из неколико бројака, да је словеначки сељак вредан и да су у Словенаца пољопривредне методе на модерном степену. И ако словеначке земље не спадају међу врло плодне, него је напротив њихов квалитет свакако инфериорнији од квалитета земље у Србији и Хрватској, ипак се напором и модерним обрађивањем у Словеначкој сразмерно више извлачи из земље него ма где у Југославији. Само не-

колико бројака: у Србији (са Мађедонијом) даје хектар обрађеног кукурузног поља 9 метарских центи *кукуруза*, у Бановини 16, а у Словеначкој 18; више него у Италији која даје 16 метарских центи. *Пшенице* се у Србији добија на хектар просечно $7\frac{1}{2}$, у Бановини $11\frac{1}{2}$ а у Словеначкој 14 у Штајерској чак $17\frac{1}{2}$ метарских центи. У Италији износи тај број само $10\frac{1}{2}$, у Румунији $15\frac{1}{2}$, у Енглеској пак 21. Исти од прилике је сразмер и код ражи и зоби. — Ако узмемо бројеве апсолутне, а не релативне, онда ствари мењају лице. Онда ћемо видети да Србија даје годишње 10 пута више кукуруза него Словеначка, а пшенице 5 пута више. Треба међутим знати да је Србија после балканских ратова нешто више него $3\frac{1}{2}$ пута већа од читаве Словеније, да у њој има сразмерно два пута више жива од целокупне површине него у Словеначкој и да је земља у Србији много бољег квалитета. С друге стране опет треба имати у виду да је Србија у Мађедонији добила једну веома напуштену земљу са великим опсегом, што смањује статистичке бројке за целу државу. — Словенија даје врло много *кромпира*. Док износи за Србију годишња продужција кромпира 400.000 метр. центи, дотле је тај број за Словенију 3,800.000. Сама Крањска даје 5 пута више кромпира него Србија, а цела Словенија 9 пута више. Ако узмемо у обзир да је Србија $3\frac{1}{2}$ пута већа од Словеначке, онда можемо рећи да словеначке земље давају сразмерно 32 пута толико кромпира сваке године колико Србија с Мађедонијом. Ова чињеница објашњује се тиме што се у Србији сеје много више жита, а код нас је у житу недостатак, који се надокнађује кромпиром. Ма како се словеначке земље обрађивале рационално, ипак годишња продукција жита није у стању да покрије све потребе конзумације за домаће становништво. Словенци навезани су на увоз жита, а могли би да извозе кромпир. Лепа комбинација за измену продуката између Србије, Војводине и Бано-

вине те словеначких крајева. На крају хоћу споменути да износи вредност целокупне годишње продукције жита у свим југословенским земљама заједно око 900 милијона динара.

Стоچارство је најразвијеније у Стоچارство.
 Корушкој и Штајерској, а затим у Крањској. У целој Словенији имало је пре рата око 100.000 *коња*. На хиљаду становника долази 70 коња, а у Србији 90, у Бановини чак 135, у Црној Гори само 50. У Корушкој долази као у Србији 90 коња на хиљаду становника. Цела Југославија је имала 1,202.000 коња према 955.000 у Италији. — Као што видимо, у погледу коња Словенци стоје горе од Србије и много горе од Хрватске. У говедарству су прилике другаче. У Словенији долази на хиљаду становника око 500 *говеда*, у Србији (с Мађедонијом) 460, у Бановини 437. Само у Босни је број већи: 690. Цела Словенија имала је пре рата преко 600.000, Србија (с Мађедонијом) пак 1,600.000 *говеда*. Тај је број износио за целу Југославију 6,200.000, колико и у Италији. Треба споменути да у Југославији долази на хиљаду становника више говеда него у Немачкој, Белгији, Италији, Француској. — У словеначким земљама опажа се симптоматички појав за читаву средњу и западну Европу да становништво напушта примитивно овчарство, зато јер се више не занима домаћом пређом, већ купује одело и велик део друге конзумације у дућану. Словеначки сељак заменио је народну ношњу са цивилним француским оделом, зато је напустио готово сасвим и овчарство. Тако је имало пре рата у словеначким земљама око 160.000 *оваца*, а у Србији (с Мађедонијом) 7,900.000. Цела Југославија имала је 15 милијона, а Италија 11 милијона оваца. У Србији је долазило 2,256 оваца и коза на хиљаду људи, а у Словенији само око 150, дакле 15 пута мање. Гајења свиња у све јачем је развитуку

код Словенаца. На хиљаду људи долази око 400 сви (у Штајерској чак 580), у Србији-Македонији 346, у Бановини 447. Цела словеначка земља гојила је пре рата преко 750 хиљада комада свиња. Гајење свиња код Словенаца је прилично модерно, јер се оне мало терају на пашњаке, већ се већином гоје у штали. — Развијено је и кокошарство, а нарочито је модерно пчеларство. Крањска пчела чувена је у свету; извозило се годишње око 80.000 кошница, највише у Аустралију, Америку и Немачку.

Све ове бројке узете су из доба пре рата. Будућност ће показати, које су земље највише страдале од рата. Словенија неће бити последња. На крају да споменем још да се у Словенији око 65 % становништва занима земљорадњом, шумарством и сточарством; има дакле сразмерно много мање сељака него у ма којој другој југословенској земљи. А и тај се проценат из дана у дан смањује због све јачег развитка индустрије.

Рекосмо већ да Словенија обилује богатим и сваковрстним шумама. Простране шуме налазе се по целој земљи, тек Крас представља голи крш — резултат безобзирне млетачке експлоатације у прошлим вековима. Богатство шума омогућило је већ од некада развијену *дрварску индустрију*. Данас има само у Крањској 60 великих парних пилана, а преко 800 обичних на воду. Развијена је индустрија паркетних дасака из храстовог дрвета, израђује се покућство које се и извози, нарочито за земље Средоземног мора. Има неколико фабрика дрвене целулозе и хартије свих врста. Као кућна индустрија развијено је бачварство. Словеначке даске за бурета извозе се у Бордо у Француску. Врло развијена је као кућна индустрија и израда сита, решета, кошара, дрвених кашика, плетеног покућства итд. Дрво извози се у великим количинама преко Трста и Ријеке. Г. 1913 из-

Индустрија.

носио је целокупни извоз дрва кроз тршћанску луку око 40 милијона круна. Од тога извозили су за 33 милијона само словеначки трговци. Може се рећи да је скоро читава дрварска трговина у Трсту у словеначким рукама.

И *рударство* је прилично развијено. У неким местима се већ у ранија времена копала железна руда, нарочито у сев. Крањској и Корушкој. Корушка биће од великог значаја за целу Југославију због свог богатства на *гвожђу*. Близу рудника развили су се цветајући гвожђарско-индустријски крајеви. Данас се израђују у Кропи у сев. Крањској на велико гвоздени ексери, у Тржићу (Neumarktl) гвоздене земљорадничке машине и справе свих могућих врста, а у Јесеницама; (Assling) има велике гвожђарске ливнице (Eisenhütten и Walzwerke). У читавој Аустрији позната је велика творница ловачких пушака у Боровљама у словеначкој Корушкој. Постоји творница железничких шина итд.¹⁾ *Уљен* (ћумур) копа се на много места; најчувенија је у том погледу цела једна област на крањско-штајерској граници, Трбовље (Trifail) и Храстник са штајерске, а Загорје с крањске стране. Само у овим рудницима запослено је хиљадама радника. Г. 1914 износила је производња ћумура само у крањским рудницима око 3¹/₂ милијона тона. И друге руде заступане су у Словеначкој. Чувен по свету је рудник живе у Идрији у зап. Крањској, који даје 50 % светске продукције живе; ова варош, друга по броју у Крањској, Италијанима нарочито мирише, и ако ту нема ниједан једини Италијан. Рудник даје држави, у чијим се рукама налази, 2 милијона круна годишњег чистог прихода. У истој се вароши налази и творница цинобра. Олово и цинк копа се у великим количинама у Рабљу (Raibl) и у Плиберку у слов. Корушкој. У Бохињској долини у сев. Крањској вади се алуминиј. Земља за лончеве налази се свугде

¹⁾ Гвожђарска велика подузећа постоје и у слов. Штајерској, нарочито у Цељу.

у богатим количинама, па је због тога развијена домаћа индустрија кухињских посуда.

У Крањској има 2 фабрике стакла, има велик број циглана, јако развијена је пећарска индустрија као и израђа креча и цемента. Добро су заступљене и кемијске индустрије, као индустрија кожа (у Љубљани, Тржићу, Крању, Новом месту, Поштању у Штајерској итд.). Постоје 3 праве кемијске фабрике (од којих једна у великом стилу у Љубљани), има фабрика штапова, кишобрана, ципела, калупа за ципеле, фабрика ђикорије, салама итд. Има пивара повећи број, од којих једна искључиво за експорт у Италију и Египт. У Љубљани постоји једна од највећих фабрика дувана у Аустрији, у којој ради неколико хиљада радника и радница. У Домжалама код Љубљане има творница сламних шешира; у Набрежини крај мора постоје велики каменоломи, из којих се извози за Египт.

У Словенији има много *водних снага*. Пар примера: Сава од извора до хрватске границе представља око 300 хиљада коњских снага, Драва од извора до Марибора око 250 хиљада. Због тога има и много електричних централа, од којих само она у Завршници на Сави представља 3 хиљаде коњских снага. Чак по неким селима већ има електрично осветљење. Богатство водних снага омогућује нарочито развитак текстилне индустрије. Тако се електричним снагама има да захвали постанак већих текстилних предузећа у Љубљани и Тржићу у Крањској, у Ајдовшћини (Haidenschaft) у Горичкој и у Ветрићу (Viktring) у Корушкој.

Као нека врст индустрије сматра се и *страначки промет*. Словенија стоји далеко боље но ма која друга југословенска земља у погледу железница, цеста и комуникацијских и прометних средстава у опште. Земља је већ од природе необично чиста, а народ сам је познат по томе да воли чистоћу. Стога ни словеначки хотели нису на рђавом гласу. А како је сама земља пуна свих

могућих природних лепота, није чудо што много долазе у њу странци. На обале чаробних горских језера, на снегом покривене алпске висове, па у разне словеначке бање и летовалишта долазе гости из целе Аустрије, нарочито Чеси, а долазе и Руси, Немци, Италијани и Енглези. Лепота словеначких Алпи у ничему не заостаје за швицарским; а и хотели су модерно уређени и „Слов. Планинско Друштво“ постарало се за подизање горских кућа, за градњу горских путева итл. У Бохињу крај језера (испод Триглава) јако је развијен зимски шпорт, те би се ту могао створити прави швицарски St. Moritz. Зими долази у Бохињ маса света. Странци посећују много и чувену шпиљу у Постојни (Adelsberg), која је једна од најлепших и највећих у Европи. У тој шпиљи има електрички трамвај и пошта. Пре је она била општинско имање, али пошто доноси пар милијона круна годишњег прихода, зато ју је мало пре рата запленила држава.

Из овог веома површног и непотпуног прегледа може се видети, да је *Словенија пошла путем све већег индустријског развика*, што је од велике важности за целу будућу југословенску државу. Словенија има све природне услове за индустријализацију, па ће моћи да с временом буде *индустријски предео Југославије*. Словеначка индустрија (пored других у осталим југословенским земљама) моћи ће бар донекле да удовољи домаћим потребама Југословена. Тиме ће се цела Југославија постепено ослобађати од туђе индустрије.

Словеначки новчани заводи већином су *задружничка удружења*, што одговара демократском духу народа и услед чега је омогућен онакав леп развој словеначких економских организација. Г. 1912. имало је, према аустријској званичној штатистици, 952 словеначке новчане задруге, од којих 424 у Крањској, 254 у Штајерској,

Економске
организације.

36 у Корушкој, 47 у Трсту, 135 у Горичкој и 56 у Истри. *Кредитних задруга* било је г. 1910. 543 (данас их има далеко више), које су издале преко 50 милијона круна кредита те године, а бројиле су 164.954 члана што значи $\frac{1}{8}$ целокупног броја становништва. *Конзументних удружења* било је 1910. г. 56, а *земљорадничких задруга* 274 са 21.312 члана. Најјаче од њих су млекарске задруге (97), задруге за узајамни закуп и продају (71), сточарске задруге (62), воћарске (33) итд. Мање развијене су *занатлијске задруге* којих је 1912. г. имало 29. Сем тога има 4 већа *ревизијска удружења*, која су уједно централе савеза. Најјаче од њих је „Задружни Савез“ у Љубљани, који је г. 1914. окупљао око себе 591 задругу, међу њима 73 хрватске (из Далмације и Истре). „Задружни Савез“ имао је исте године 79,544.415 круна промета. Друго ревизијско удружење „Савез Словеначких Задруга“ у Љубљани бројио је г. 1910. 177, „Савез“ у Цељу 135, а „Савез“ у Горици 87 новчаних задруга. Све ове задруге имале су на крају 1911. г. 207,590.000 круна промета. Има још два *стручна савеза*, наиме „Млекарски Савез“ у Љубљани са 37 задруга и „Задружна Централа“ са 500 задруга, такође у Љубљани.

Занимиво је да су прве пупиларне *штедионице* основане у Јужној Штајерској. Највеће заслуге зато има бивши државни посланик г. Михајло Вошњак, који борави овде међу нама у Швицарској. У Крањској данас има 17 штедионица за чију сигурност јамче или поједине општине или окрузи. Новчани улози износили су г. 1914. у крањским, штајерским и тршћанским словеначким штедионицама 76,134.534 круне. Новчаних завода, такозваних „*посојилница*“ (од „посудити“; фр. *caisse de prêts*), које понајвише давају хипотекарне кредите, а служе уједно и као штедионице, има повећи број. Од тих су најважније „Крањска Посојилница и Штедионица“ са 56 милијона круна улога, „Љубљанска

Градска“ са 48 милијона круна улога, „Пучка Посојилница“ и „Сељачка“ у Љубљани, „Јужноштајерска“ у Цељу, Тршћанска, Птујска итд., свака са бар преко 10 милијона круна улога. За солидност тих „посојилница“ навешћу само чињеницу да тршћански Италијани улажу свој новац у словеначке новчане заводе, јер не верују својим италијанским — у колико ти уопште постоје.

И број *банак* постаје све већи, са све више капитала и са све већим делокругом. „Крањска Земаљска Банка“ имала је г. 1914. преко 112 милијона круна промета. За подизање трговине и индустрије старају се нарочито љубљанска „Кредитна Банка“ и тршћанска „Јадранска Банка“. Прва је имала г. 1912. (у готовом новцу уложеног) акцијског капитала 8 милијона круна и 13,237.170 круна улога, са филијалама у Сплиту, Целовцу у Корушкој, Трсту, Сарајеву, Горици, Цељу. „Јадранска Банка“ имала је г. 1912. такође 8 милијона акцијског капитала, са филијалама у Дубровнику, Котору, Метковићу, Сплиту, Шибенику, Задру у Далмацији, Опатији у Истри и у Љубљани. „Јадранска Банка“ има нарочиту задаћу да подупире паробродарство на обалама Истре и Далмације. Њу је основао члан „Југословенског Одбора“, државни посланик Др. Густав Грегорин. Једна као и друга банка повисиле су за време рата акцијски капитал од 8 на 12 милијона круна. У последње време основане су још Шуштершићева „Илирска Банка“ и Крекова „Задружна Банка“, обе у Љубљани.

III. КУЛТУРНЕ ПРИЛИКЕ.

Пошто сам у најглавнијим цртама описао економску снагу Словенаца, ја
 Ћу се сада неколико минута позабавити
 њиховом културном потенцијом. Да кажем пар речи о
 словеначком језику и књижевности.

Језик и
 књижевност.

Словеначки језик нешто се мало разликује од књижевног језика српско-хрватског и главна му је ознака, да се словеначки место *што* вели *кај*, као и у неким хрватским дијалектима. Граница између словеначког и српско-хрватског говора у ствари међу народом не може се обележити, јер дијалекти постепено прелазе један у други. Данас сви најбољи словенски филолози признавају чињеницу да Словенци, Хрвати и Срби говоре западо-југословенски језик, који је у својим базама један те исти. Колико уопште разлика има, оне су настале услед историјске, политичке и културне подељености, али се оне, настојањем Словенаца, смањују из дана у дан. Последњих 50 година учињен је огроман корак унапред. Заједнички политички живот уредиће и то питање дефинитивно.

Словенци имају на свом језику једну веома стару и сразмерно богату књижевност. Први писани споменици, који показују већ типичне словеначке особине, потичу из 10. века. То су т. зв. „фризиншки споменици“. Прави развитак почиње у 16. веку са протестантском књижевношћу, о чијем значењу сам већ говорио у историјском делу. Од тог времена словеначка се књижевност непрестано развијала и достигла је данас знатну висину. Дела неких словеначких писаца и песника као Прешерна, Ашкерца, Цанкара итд. превађана су на стране језике, и потребно би било да се српска публика мало више заинтересује за њих. Ја не могу данас да предајем о словеначкој књижевности, јер би то изискивало сувише много времена. О предмету се свако може обавестити из извртне књиге „Ivan Krek: Les Slovènes“, која је изишла пре извесно време у Паризу, или опширније из мога састава „Littérature slovène“ који ће ускоро изићи. О највећем модерном словеначком писцу Ивану Цанкару може се добити импресија из збирке социјалних новела и пртица „За Крстом“, која је ових дана изишла у српском издању у Женеви у наклади г. Дорбића.

Словенци имају између свих Југословена најмање неписмених, наиме 14 % према државној статистици из г. 1910. И тај се број знатно смањио у ово последње седам година, јер изумиру најстарије генерације код којих је проценат неписмених јачи него код млађих. Према томе можемо мирно рећи да има данас код Словенаца 90 % писмених, а само 10 % аналфабета. Словенци су дакле далеко писменији од својих суседа изузев само Немце. Ово задовољавајуће стање писмености је последица сразмерно доста добро уређеног основног школства у Крањској, Штајерској и Горичкој. Морам нагласити да је тај успех плод напора Словенаца самих, јер их је влада стално ометала и овде као у сваком националном послу. Нарочито се владало против Словенаца у Корушкој, Истри, Трсту и Мађарској. Ту су гањали наш народ и влада и Немци и Италијани и Мађари. Зато су у тим земљама владале управо ужасне прилике. У Мађарској су Словенци ваљда најбесправнија „народност“, па је тиме већ све речено. У Корушкој биле су год. 1910.—11. од 392 јавне основне школе само 3 са словеначким наставним језиком, а 87 немачко-словеначких, где се словеначки у ствари није ни учило. Словеначкој деци оштро је забрањено разговарати међусобно на материнском језику, а родитељи кажњавају се глобама и затвором, ако се усуде жалити. У Трсту и Истри опет су Италијани помоћу владе терали словеначки језик из школа. Зато су били Словенци принуђени основати приватне школе, које се издржавају народним добровољним прилозима. Ову нада све важну културну мисију врши „Дружба Св. Ћирила и Метода“, чије имање је износило пре рата неколико милијона динара. Како је данас стање друштва, не могу рећи, али је свакако морало силно трпети од при- силних ратних зајмова.

Писменост и
школство.

Г. 1910. број словеначких основних школа износио

је приближно 750, дакле по једну на сваких 1800 становника. У Крањској и у Штајерској су прилике најповољније. За Крањску имам статистику из 1915. г. Те године имало је за пола милијона становника 430 јавних и 26 приватних основних школа, дакле скупа 456, што значи: једна основна школа на нешто више од хиљаду становника. Те школе похађало је око 90 хиљада деце, од којих половина дечака, половина девојчица. Учитеља и учитељица радило је исте године 1880; тај број би био далеко већи да није много учитеља позвано у војску. Морам споменути, да је много школа више-разредних, чак са 6 и 8 разреда. У Штајерској долазила је г. 1910. једна школа на 1800 словеначких становника, у Истри имало је 32 школе за 55.134 Словенаца, а у Горичкој 202 основне школе за 154.564 Словенаца. У Трсту издржава словеначко школство „Дружба Св. Ђирила и Метода.“

У погледу средњих и занатлијских школа држава се показала права маћеха. Има свега 7 државних средњих школа са немачко-словеначким наставним језиком, у које полазе искључиво Словенци. Сем тих има још 3 словеначке приватне средње школе. У Аустрији долази на 41 хиљаду Немаца једна средња школа, а на Словенце тек на сваких 199 хиљада. Али то не зато што нема словеначких ђака, већ зато јер држава за сто немачких ђака већ даје гимназију, а гимназије и реалке, у које полазе Словенци, ужасно су претрпане ђацима. У Крањској сваки 258. Словенац полази у средњу школу; код Немаца проценат није много угоднији. Словеначких занатлијских школа има 12, поред 2 пољопривредне и једне школе за домаћице. Универзитета Словенци до данас немају, премда имају зато потребно професорско особље (многи Словенци су доценти и професори на страним свеучилиштима) и премда су скупљали фондове у ту сврху. Влада је увек најенергичније наступила против словеначког универзитета, задовољавајући тиме

захтев Немаца и Италијана. Словенци су покушавали да постигну бар реципроцитет загребачког свеучилишта, али ни данас још семестри и испити у Загребу не важе у Аустрији. Аџо човек добро проучава словеначке школске прилике, видеће како безстидно лажу Италијани, који говоре, да је Аустрија фаворизирала Југословене. Они би то могли, међутим, без лажи тврдити за себе саме.

Пошто смо чули ове бројке, морамо признати да су се Словенци, упркос Новинарство. систематском занемаривању и ометању народне просвете са стране аустријске владе, попели до приличне културне висине. Ту чињеницу ће потврдити и кратак преглед новинарства и штампе уопште. Треба одмах истаћи да је скоро свака словеначка кућа претплаћена на једну или више словеначких новина или других публикација. Г. 1912. излазиле су 122 словеначке новине, од којих 6 дневника. Орган Пучке Странке „Словенец“ излази сад за време рата у 30 хиљада примерака а и неки други достижу до 20 хиљада примерака. Главни дневници скоро редовно излазе на више од 4 странице, суботњи број износи често 16 страница великог формата. На још већи одзив наишли су недељни листови. Крањски сељачки недељни лист „Домољуб“, орган пучке странке, штампао се прошле године у 60 хиљада примерака. Противнички сељачки политички тедник „Словенски Дом“, гласник либералне странке, излазио је у 27 хиљада примерака. Штајерски сељачки лист „Словенски Господар“ имао је прошле године накладу од 45 хиљада примерака. Нарочито проширен је такође недељни лист за рационалну пољопривреду, сточарство, шумарство, подрумарство итд. „Ћметовалец“, који излази у 40 хиљада примерака. „Дружба Св. Мохора“ у Целовну у Корушкој, која ради већ око 60 година, издаје годишње по 6 књига за народ, у наклади од 100 хиљада комада сваке књиге. Г. 1910. имало је друштво

85.789 претплатника, дакле скоро у свакој словеначкој кући. У Словенији излазиле су пре рата 4 веће књижевне ревије, од којих 2 илустроване, даље 7 научних, економских и културно-политичких ревија (свака странка имала је своју нарочиту ревију, у којој је бранила своја културно-политичка гледишта) итд. Сем тога издавао се повећи број стручних и сталешких гласила.

У Љубљани има 6 већих издавачких књижара поред оних у Горици, Трсту, Целовцу у Корушкој, Цељу и Марибору у Штајерској и у другим мањим варошима.

Уметнички живот у Словеначкој је прилично развијен. Сем књижевности Уметност. увек се јако развијало сликарство, нешто мање кипарство. Најважнији сликари Словенци јесу ови: Лангус, браћа Шубиц, Грохар од умрлих, а данас Јакопић, Јама, Весел, Вавпотић, Хенрик Смрекар, Гаспари. Од кипара споменућемо само Бернекара и Долинара. Словенци као и сви Југословени од вајкада су волили музику; зато су дали и велик број музичара и композитора од вредности, као чувеног Галуса, Даворина Јенка, композитора српске и словеначке химне, Вилхара, Сатнера итд. Од младих композитора најбољи су Лајовиц и Адамић. До пре рата лепо се развијала и позоришна уметност. Као на свим другим пољима, тако су Словенци и на пољу уметности увек наилазили на све могуће препреке са стране аустријске владе. Треба нагласити да су словеначки уметници увек били одушевљени поборници југословенске културне заједнице и југословенске ослободилачке мисли.

IV. ПОЛИТИЧКЕ ПРИЛИКЕ.

Политички живот код Словенаца почео се у ствари развијати после 1848. године. Ипак све до пре 30 година нису постојале партије у данашњем смислу, јер је народ Партијски живот.

морао бити сложан у борби противу германизације. Словенци су представљали сељачки елеменат, а вароши си држали у својим рукама Немци. Словеначко варошко становништво, ма да је било у већини, било је нацијонално скоро посве неосвештено, па су према томе прави елеменат народне борбе за еманципацију давали само сељаци. Устрајним радом пошло је ускоро Словенцима за руком да добију и у варошима у Крањској свестну већину.*) Тиме је створен нов елеменат у словеначком народу, варошки сталеж. Последица тога била је, да се је са све већим и угоднијим развојем културних прилика почео развијати и партијско-политички живот. Прерата имали смо у Словенији три главне политичке странке. Најјача од њих је „Словенска Људска Странка“ (т. ј. пучка странка, коју њени противници називљу „клерикалном“), коју су водили др. Иван Шуштершић и др. Иван Крек у Крањској, а др. Антун Корошец у Штајерској. „Народно-напредна“ или либерална странка имала је као вође др. Ивана Тавчара и Ивана Хрибара у Крањској, у Штајерској цељског адвоката Куковца. У Трсту и Горичкој либерална странка не постоји под тим именом, али су вође Рибарж, Грегорин, Вилфан ипак у главном сарађивали са крањским либералима. Све већу важност добија „Југословенска социјално-демократска странка“, у којој су најистакнутије личности два Кристана, Тума и Копач. Орган пучке странке за Крањску је „Словенец“, орган либералне странке „Словенски Народ“, а гласник социјалистичке странке „Напреј“, наследник „Зарје“ коју су власти обуставиле у почетку рата. Морам напоменути да су се све странке, осим социјалдемократске, састојале из разних подфракција које су често имале посебна имена у појединим

*) Данас су Немци у варошима Крањске безначајна мањина, осим у Кочевју (Gotschee), које још држе. У Корушкој и у Штајерској Немци држе у својим рукама највећи део вароши, помоћу владе и силног новца из Немачке.

покрајинама и које су се често сматрале чак и као самосталне странке. Ипак је била кооперација између појединих група исте политичке странке увек посве сигурна ствар.

Све три партије су се диаметрално разликовале према својој унутрашњој страначкој идеологији. Либерална партија била је првенствено варошка, буржаска странка. По селима имала је пристапа међу сеоском интелигенцијом, имућнијим поседницима и једним делом сељачког народа који је био због културних схватања противан пучкој странци. Ова је напротив основана као еминентно аграрна странка. Док је остала само на селу, имала је већину народа за себе, чим је хтела да освоји и вароши (што још је понегде и успело). добила је туберкулозу, и сад за време рата се дефинитивно поцепала на две групе: једну под вођством Шустершићевим, која има за се конзервативне елементе т. ј. незнатну мањину, и на групу др. Крека, која окупља око себе народно свестне, а социјално потлачене сељачке масе, дакле огромну већину. Социјалдемократска партија имала је припаднике међу радницима и интелектуалцима.

Политичка борба пре рата била је од најоштријих и често је прелазила већ у праву мржњу, по варошима као и по селима. Често су се сељаци, политички противници, састајали само пред судом. Наравно се то није догађало свуда, нарочито не на народним границама, јер ту је била слога апсолутно нужна, ако се хтело одолети немачком и италијанском притиску. Политичка борба и страначка мржња је извирала не само из личних питања него и из начелног уверења. Борила су се између себе два или управо три система гледања на свет. Једни су ишли у цркву, други нису, једни су били католичкији, други су јавно исповедали атеизам. Тако по селима. У економском и социјалном погледу једни су заступали сељачки сталеж и организовали земљорадњу и земљораднике, други су заступали

варошку буржоазију. Социјално-демократска странка стајала је и у теорији и у пракси на становишту свих југословенских социјалистичких партија. Данас је рат прилике, како изгледа, много променио. Први знакови опште промене целокупног словеначког партијско-политичког живота већ се показују.

Као што већ рекох, у последње време почела се распадати „клерикална“ странка, у коју је ушао посве нов дух. Др. Крек и Корошец, који су се посве оцепили од Шуштершића, имају данас за собом већину народа, а у парламенту апсолутно све посланике „словеначке пучке странке“ из свих земаља. Пошто је елиминирала Шуштершића, странка се је ослободила једног великог зла и онака каква је сада, лепо може да ради заједно с другим странкама. Др. Крек је у много чему врло близу социјализму. Тако видимо данас реализовану у свим ширим народно-политичким питањима потпуну слогу између странака.

Свакога ће занимати, како гледиште заузимају Словенци према југословенском питању. На ово питање покушаћу па одговорим од прилике онако како би вам то сваки Словенац одговорио, који је нешто мало размишљао о нашем националном проблему. Одговорићу дакле општенито и просто, без личних посебних уверења.

Југословенска
идеја и народ.

Словенци су малени; има их свега милијон и по. Развили су се до прилично високог културног степена. Ипак сами не могу никад постићи оно што је потребно за даљи развитак у већем стилу: бројну величину и довољну јакост као држава и као народ. Словенци су ван сваке сумње део Југословенства, то је чињеница коју никад Словенац није оспоравао, то је свест која је имала увек широког корена у народу. Покрет за уједињење Југословена веома је старог порекла код Словенаца. Они су увек живели у најбољим односима

са осталум Југословенима. Историја не зна ниједан једини случај где би се били Словенци завадили са својом крвном браћом Хрватима и Србима. Напротив, они су од векова с њима живели у једном братству каквом можда нигде нема примера. Један пластичан пример је, да имају Хрвати и Словенци у Истри заједничку политичку странку и да су Словенци у своме изборном округу у Истри изабрали Хрвата за свога народног посланика у бечком парламенту. Односи између Словенаца и Хрвата били су увек најсрдачнији и несрећа је само што се превише пило, певало, наздрављало, грлило и љубило, а мало заједнички у пракси радило.

Шта се тиче Срба и Србије, ствари код Словенаца одлично стоје. Већ пре балканских ратова биле су симпатије за Србију велике; Словенци су увек са жељом и надом пратили све напоре Србије за самосталност свог племена и целог Југословенства. Нарочито пак су победе оружаног српског народа над Турцима и Бугарима показале Словенцима стварно значење Србије. Одушевљење у словеначким земљама било је огромно, и то код целог народа без разлике партије. Као за време турског, тако и за време *бугарског рата* (ову чињеницу нарочито подвлачим) *све словеначке новине без изузетка стајале су одлучно на страни Србије*. Лепше братске солидарности не могу замислити. Ја сам тада био у Словеначкој и могу вам сведочити, што сам лично видео. Могу вам рећи да је одушевљење прешло у најшире масе и да је идеја политичког уједињења Словенаца, Срба и Хрвата имала присташе и у најзабитијим планинским кућама. Казаћу вам као карактеристичан случај, да су се у једном селу у источној Крањској сељаци одупрли порезним чиновницима, говорећи да сматрају краља Петра својим владарем. У другом селу познавао сам сељака, који је скинуо са зида слику Фрање Јосифа и бацио је под постељу, а на његово место обесио слику краља Петра и рекао: „Доста

нам је Фрање“. Чак у Корушкој, на самој словеначко-немачкој граници, власти су хапсиле сељаке због симпатија за Србију и јер су скупљали прилоге за српски црвени крст. Кад је била кака већа српска победа, палиле су се на разним местима, упркос изричитој забрани са стране власти и упркос мобилизацији, свечане ватре. Свугде је словеначки народ, како је год могао, манифестовао своју солидарност са српским народом. Једном речју: југословенски покрет за уједињење у самосталну националну државу добио је у Словенији право обележје једног покрета маса. Много је томе допринела штампа, јер су наши сељаци махом писмени и читају новине, а све новине биле су за Србију и народно уједињење.

Политичке партије учивиле су много за онако лепо успех југословенске мисли. Да бисте видели, како су се понашали тако звани „клерикалци“, казаћу вам само, да је народни посланик др. Иван Крек, који је стварни вођа крањских сељака, на великом народном збору на Лимбарској гори г. 1913. пред хиљадама народа из свих крајева, међу силним плеском изјавио, да је словеначки програм уједињење Словенаца, Срба и Хрвата и да су сви Југословени од Корушких Алпи до Солуна један исти народ. Иста изјава прихваћена је на великом збору словеначких сељака у Штајерској, где је говорио вођа штајерских Словенаца а давањњи председник Југословенског Клуба у бечком парламенту, др. Антун Корошец. О словеначким напредним партијама не треба ни да вам говорим, јер је њихово Југословенство ван сваке дискусије. Они су то осведочили на делу и у — тамници.

Словенци су доста дисциплиновани. Узмимо претпоставку: конференција мира затражи да се у Словеначкој изврши плебисцит. Резултат би био тај, да би народ гласао за програм партија удружених на основи југословенског националног програма, и уверен сам да би евентуални покушај др. Шуштершића потпуно пропао,

ако би се уопште и усудио да предлаже народу неку аустријску солацију. Са тим може се позитивно рачувати.

А како Словенци схваћају уједињење? Уједињење Срба, Хрвата и Словенаца има да се постигне само у самосталној држави која ће обухватити све југословенске територије, а на основу потпуне равноправности свих делова народа у сваком погледу. То је најкраћа синтеза словеначког схватања о јединству.

V. ГОВОРИ СЛОВЕНАЧКИХ ПОСЛАНИКА И СЛОВЕНАЧКЕ НОВИНЕ ЗА ВРЕМЕ РАТА.

Да прикажем како је стање Словенаца за време рата, да вам предочим што данас Словенци мисле, биће најбоље, ако вам прочитам најважније пасусе из говора словеначких посланика у последњим овогодишњим заседањима бечког парламента и неке најкарактеристичније изватке из словеначких новина. Мислим, да није потребно упозорити вас да су наши у Аустрији принуђени прикрити праву своју мисао под плаштем лојалности, која међутим ниједног познаваоца прилика неће забунити.

Из говора посланика др. Антуна Корошца, председника Југословенског Клуба и члана Словеначке Пучке Странке у Штајерској, који је одржан 16./6. о. г. у бечком парламенту:

...„Рат је донео словеначком народу горка разочарања, чије последице није могуће предвидети. Од почетка рата грађанске и војничке власти на све начине су угњетавале словеначки народ те га излагале најгорем понижењу, особито у народном погледу, све то без стварног разлога, само из природеног неповерења и пакости према нашем народу, а делом из грубог непознавања наших прилика. Главни мотив тога гоњења је мржња

Ганџања
Словенаца.

према нама, која цвета чак и код меродавних. Та мржња примила је најгнусније облике... Ако наш народ не добије потпуно задовољење бојати се кобног непријатељства између њега и одговорних фактора. Народ, који је иначе кротак као јагње ипак неће допустити, да га униште без отпора.

Небројена су дела самовоље власти против нас за време рата. Само мало од тога је објављено, за мало случајева су се могле поднети тужбе, које покрива архивска прашина, али народ та насиља осећа на души и никад их не може заборавити, на сваком кораку срећемо жртве ове самовоље. Са пркосом у очима и огорчењем у срцу многи још ударају на мемлу тамница и ови ћуте, ћуте док морају, док пружа крвни непријатељ своју похлепну руку на нашу родну груду...

Већ почетком рата 1914. год. почела је хајка против Словенаца по плану. И то у моменту када је цвет нашег народа крв лио придоносећи кржаве жртве за заједничку домовину. Тражили су по нашим земљама велеиздајнике и шпијуне, који су им били потребни да докажу, да је потребно у нашим крајевима поступати, као у непријатељској земљи... Жандармерија и полиција испунила је црне листе са такозваним политички непоузданим елементима. То су биле личности, које нису криле своје национално убеђење и које су због тога сметале неким властодршцима. Кома је подметнуто да је о овом систему рекао коју непремишљену, и ако казненоправно сасвим безначајну критику, тога су на основу озлоглашене противуставне наредбе бацали у војничке затворе, предавали су их ратном суду, конфисковали или интернирали и често им се приписивало без икаква основа да су непријатељи државе. Тако је посланик Рошкар предан као велеиздајник војничком суду у Грацу, јер га је жандармерија означила као србофила... Други посланици били су оптужени чак ради конспирације противу државе... Хајка је била наперена

против образованих људи, свештеника итд. На стотине жртава вукли су у тамнице, изложили су их путем прегледа и насиљима надражене светине: поступало се већ у напред с њима, као са доказаним издајницима. У Марибору и другим градовима основале су се некакве организације за лажна потказивања, које су власти радо слушале... Доказано је, да политичке власти с мало изнумака не само да се нису држале пасивно у овом бесрамном раду, него су својим држањем ову хајку и помагале. Словеначким војницима било је више пута забрањивано китити се словеначким националним тракама, биле су им наметнуте немачко-националне значке и певање словеначких народних песама било је више пута забрањено. Једно-годишњим добровољцима под претњом казне забрањено је служити се матерњим језиком у међусобном разговору, претпостављени исмејавали су словеначки језик, словеначки војници и официри због националног уверења и исповедања истог били су као непоуздани грађани сматрани и као о таквим водило се рачуна; њима је једино било дозвољено: борити се и гинути. Небројене су жалбе, које смо добили из војничких кругова о оваквом понижавајућем поступању. Жалили су се и умирали. Пало их је неколико десетина хиљада.

Почетком рата почела је код грађанских власти и код железница несносна германизација. Шпијунажа је у пуном јеку, сваки чиновник, који осећа и мисли национално словеначки може, сваки час очекивати да га означе као политички непоуздана. Црни кабинет радио је нечујно, служећи се анонимним денунцијантима, немачким „Volksrat“-ом и немачко-националним организацијама.

Премештање словеначких чиновника у немачке крајеве и њихова замена са пионирима германизације, на дневном су реду. Употреба језика код власти у разним земљама је постала према словеначком станов-

ништву неподношљива. Словеначком језику у Корушкој дат је последњи удар, као да тамо нема 100.000 Словенаца. У јужној Штајерској немају више никаквог обзира за језичне потребе становништва, нарочито код финансијске и политичке управе, а такође и у суду је на разним местима потиснут словеначки језик чак из спољне службе. Тај талас запљускује већ и Крањску.

Железнице су германизоване од горе до простих радника и употреба словеначког језика међу службеницима кажњава се глобом. Управа поште на најбољем је путу да се угледа на железничку. Туђе језичне школе као да ничу из земље, словеначку избегличку децу остављају без наставе или их терају у немачке школе, а за италијанску избегличку децу оснивају се италијанске школе. Словеначких школских завода нестаје. Најгоре немачко националне шовене је предухитрила пракса цивилних власти уз сарадништво војске, да се чим пре германизују земље јужно од Драве. Чак по немачко-радикалном програму требале би власти да дођу у сусрет становништву у опхођењу са странкама у спољној служби, али ова одређена наредба и у пракси више или мање раније употребљена језична навика руши се и систематски напушта.“

Даље вели, да ће словеначки народ највећом енергијом бранити „права свога језика, своју самосталност и са муком постигнуту културу, своју земљу и своје синове против таквог угњетавања.“ „Наш народ тражи и право употребе свога језика, и браниће ова своја природна права до крајности.

Због овог прогањања обузела је словеначки народ очајна срдитост, али су власти брижљиво затвориле вентиле, којима би могло наћи одушке ово огорчење. Жалбе и тужбе остају нерешене, у колико оне не навлаче нова прогонства за онога који се жали. Слобода изражавања мишљења је угушена. Словеначкој штампи уста су запушена, и цензура слави праве оргије безумља...

У словеначкој штампи су и најневиније notiце забрањиване, међутим немачким листовима цензура је допуштала свако, и сумарно (pauchale) сумњичење словеначког народа.“

„...Нама је остало само једно право, право да дајемо животе и имања. Наши народни противници стичу богатства лифериацијама, а наш народ осиромашује, беспримерно тешко оптерећен реквизицијама и ратним снабдевањима. Читава земља (Горичка) је опустошена, сав наш крај је придружен ратној зони и непосредно сноси терете рата.

Ово су само најповршније контуре фактичких прилика на југу монархије.

Све слојеве словеначког народа обузело је безгранично огорчење против властодржаца и проузроковача ових неприлика, негодовање против тог трпљења на генерације ће се преносити јер надмашује и највеће насиље над словеначким народом за време шурских ратова по лукавству, безобзирности и нечовечности.“

Из говора др. Равнихара, љубљанског посланика и члана Словеначке Народно-Напредне Странке, одржаног 14./6. о. г. у бечком парламенту:

„...Дошао је државник, који је као највећу добит овог крвавог рата, метнуо у свој програм немачки државни језик. О томе сасвим јасно и гласно поручујемо: ми одбијамо сваки сличан покушј; сматрамо га као атентат на принцип равноправности, као јавно непријатељство, чије би последице биле недогледне не само у позадини него шта више у самим рововима и још преко њих... Ми нећемо клонути пред диктатом. Добро познајемо империалистичке аспирације наших Немаца... Преко 100.000 корушких Словенаца још данас нема ниједне словеначке основне школе. Највиши суд не издаје више ниједну пресуду на словеначком језику.

Доследно се врши запостављање словеначких и

хрватских чиновника, место њих свуда нам се намеће немачка бирократија. Сва председничка и подпредседничка места код окружних и земаљских судова заузимају Немци. У господској кући нема сем црквених достојанственика ниједног Словенца. Одкако је Аустрија уставна држава ми Југословени никад нисмо имали заступника у министарском савету!

У рату наш је југословенски народ, кривицом немачке бирократије, стекао мученички венац. Стотинама наших људи је конфинираних, наше чиновнике су депортирали у туђе крајеве. Довољан је био миг немачког „Volksrat-a“, денупцијација шпијуна — није помогао никакав протест, никакво објашњење, никаква жалба. Растерали су фамилије, одвојили и децу од мајки и жена, терали их у прогнанство, изложили на хиљаде људи највећој беди и привредној пропасти. И данас још хиљаде ових наших несретника незна, зашто их прогоне... Много их је било пуштено из табора али не сме да се врате кући. Бачени су у кратко на улицу: своју невиност плаћају страшном бедом. Друге су из табора упутили у војску, где су им као робијашима на галерама ставили срамни белег „p. u.“ или „p. v.“ То је знак за највеће гоњење.

Професорима, адвокатима, новинарима и судијама затворена је официрска школа. Додељени су радничким одељенима, где их гоне на најниже радове, да би их што више понизили. Никаква жалба не помаже. Ратна инспекција ради у том погледу сасвим методом средње-вековне инквизиције. Стотине невиних жртава ове инквизиције, којим иде горе него онима, који су били осуђени, говори против метода, који не познају никаквог поштовања пред слободним држављанином. (Живахно одобравање).

Ово су вапијуће кривице, господо, а посланик Доберниг још се усуђује тврдити да нисмо ми Југословени угњетавани, да нисмо народ II., у ствари смо чак

III. и IV. реда... Ми захтевамо само оно што већ имају Немци у изобиљу: слободу, независност, самосталност у народном погледу, равноправност пред законом и у јавноме животу. Метнули смо на чело своје „*magnaе cartae*“, своју слободну народну самосталност, слободну од сваког туђег господства, убеђени да ће нам народни развој донети потпуну победу овог начела. Дужност аустријске владе би била, да искористи овај момеат, који ће иначе проћи поред ње. Развој догађаја не може задржати ниједна аустријска, ниједна угарска влада.“ (Бурно одобравање код Југословена, Чеха и Пољака).

Из говора посланика др. Бенковића, члана „Словеначке пучке странке“ 3./7. о. г. у бечком парламенту:

„...Годину дана пре светског рата казао је у штајерском земаљском сабору један немачко-национални посланик: „Ко нам гарантује, ко нам јамчи, да у озбиљном случају — овде је мислио на могућност рата — чим пређемо Драву не наиђемо у непријатељску земљу?“ Овим речима је пуцао на „југословенску пропаганду.“

Ове су речи јасан доказ денунцијанства, које је у цвету код наших земљака друге народности и којима је ушло ово денунцијанство у месо и крв. Гледиште, које се оцртава у овим речима, гледиште је тадашњих меродавних фактора, којима је била увек туђа југословенска душа. И још данас се влада држи ових начела, кад покушава да оправда своја противуставна дела, још данас видимо како влада силан страх од издаје на југу монархије.

Данас имамо три године светског рата за собом. На целој југу владао је у овим трима годинама у позадини небески мир. Наши пукови прославили су се јунаштвом, две године су држали фронт на Сочи. И упркос тога влада се није опаметила. Данас после три године ратне историје, она се усуђује да брани гажеће устава такозваном „југословенском пропагандом“. Да,

господо, имамо југословенску пропаганду, али не ону коју мисли влада, него сасвим другу, којој смо дали одушка у првој седници парламента нашем државно-правном декларацијом. (Бурно одобравање). Ову државно-правну декларацију, ову југословенску пропаганду, неће моћи да одстрани никакав војнички судија, ни један жандар. (Бурно одобравање и плескање.)

Ове ћесарске наредбе исчезнуће, надамо се, данас или сутра са видика и тиме ће доћи крај добу мука, горчине и срамоте за наш југословенски народ. Године 1914. прогонили су свакога, који је био под сумњом да народно мисли. (Посл. Спинчић: да словенски мисли.) *Словенски народњак значило је исто што и србофил.* Ја сам својим очима читао читав ред пријава, где је било као доказ велеиздаје означено, да је дотични човек словенски народни фанатик и због тога србофил.

Жандари су запленили као *согога delicti* књиге штампане ћирилицом и невинне преводе руских и српских писаца, као Тургењева итд. Без разлога су слали у прогнанство чиновнике. Војнички затвори били су пуни невиних жртава. Власти су биле без моћи. Против ових срамних поступања нису ни прст дигле, напротив невинне жртве су биле за време транспорта напуштене уличној фукари, која их је била и бацала камење на њих. (Огорчење). У оно доба отворила се провала између нас и наших земљака друге народности. Ову провалију није више могуће премостити. Наглашујем, да су ове многобројне денунцијације, које су биле скопчане у најразличнијим ковачницама — мислим у ковачницама денунцијаната — извирале из кругова наших земљака друге народности.

Господо! И у овим тешким данима нисмо стајали прекрштених руку, али цивилне и војничке власти су биле глуве. Овде ћу споменути речи, које је изговорио мени у оном тешком времену бивши војнички командант у Градцу. Изразио се, и ако није тачно знао за

садржај појединих пријава и ако није знао да ли су оправдане или не: „Сваки онај који се заузима за ове људе, у мојим очима је исто тако сумњив.“ (Огорчење). Кад су већ на оваквим местима имали такве назоре, онда није чудо да су жандарми и нижи органи радили што су хтели, да су безобзирно беснели против свега што се звало словеначко или хрватско.

...Зато је у сризу остао њев на државу и ова мржња и сумња остаће, ако се парламенат не побрине да невини добију задовољство и оштету...

...Господо, ми смо позвани да судимо и говоримо шта мисли и захтева наш народ у позадини као и на бојишту. *Бојим се само једно, да ће наши јунаци, кад ступе опет на тло домовине, рећи да наша политика није била доста радикална и енергична. Да ће казати господи на левици, која нам сада обећавају преуређење Аустрије: Доцкан је!*“ (Бурно одобравање и плескање код Југословена).

Новине нам нису донеле текст интерпелације штајерског народног посланика *Верстовица* о прогонима Словенаца од почетка рата до данас, такође имамо у словеначким новинама само ову кратку белешку о једној нарочитој интерпелацији др. *Корошца* упућеној министарском савету због гађања корушких Словенаца: „Данас (7. VI.) поднео је др. Корошец интерпелацију због нечуведеног поступка са Словенцима у Корушкој. Интерпелација опсиже читавих 86 страница, и у њој су набројене тачно све појединости страшног гоњења и патња корушких Словенаца од почетка рата до данас.“ Цензура не дозвољава да се дозна истина о свим неделима, која је Аустрија извршила над југословенским становништвом. „Словенски Народ“ од 18. VI. скреће нарочито пажњу на то, да су били говори посланика још оштрији него што су пренеле новине: „Нека нико не мисли да ће из новина моћи да сазна истину о говорима

у парламенту..." Али ипак се може из нама познатог текста тих интерпелација имати приближна слика о тешким мукама, које је словеначки народ имао да претрпи за време рата од аустријског насилства. Затворени су не само угледни политичари (као н. пр. Иван Хрибар, бивши љубљански председник општине, корушки народни посланик Иван Графенауер, штајерски народни посланик Иван Рошкар итд.), не само мага новинара и уметника (међу њима сам Иван Цанкар) студената, ђака и других интелектуалаца, него и маса сеоске интелигенције, као учитеља, учитељица, те председника сеоских општина и самих сељака, него је бацано у тамницу и свештенство, које је раније тако често клеветано као аустрофилско. За расположење тог свештенства треба навести као пример само вест немачког часописа „Deutsche Erde“, да је у Арвежу у Штајерској, на самој немачко-словеначкој националној граници. „укинута словеначка служба божја почетком аустријско-српског рата и то као одговор на *србофилско расположење свештеника*.“ Ти прогони су се вршили искључиво због југословенске свести у нашем народу и због симпатија за Русију и за Србију.

Али словеначки посланици у бечком парламенту нису се заузели само за своје потиштене уже земљаке, него су сматрали за своју дужност да, колико им је могуће, и они учине да се смањи притисак на целом југословенском народу, да покажу да Словенци осећају српски и хрватски бол тако исто као свој властити бол, да у пракси покажу своје југословенство. Ја ћу вам цитирати само пар најважнијих пасуса.

Посланик др. Корошек рекао је у свом говору на дан 26. јуна о. г. у бечком парламенту између осталог ово:

„...Ране нашег народа дубоке су и тешке, море суза и крви поплавило је нашу југословенску домовину. Из Босне и Херцеговине долазе нам све очајнији поклици за помоћ, поклици безобзирно прогњеног становништва. Многи крајеви ове наше лепе домовине опустошени су, остали су скоро без насеља и са страхом и бригом гледамо у будућност. Увреде и запостављања прате хрватско-словеначку историју до најновијих дана.

Дрхтећи у злу гледа Далмација ко ће је спасти насиља, глади и политичких прогонства. Преко кршне Истре коси глад са својом сестром — смрћу, због кажњиве небриге власти.

У Коружкој се придружује свима мукама и грозо-тама рата још и порицање политичких народних права.“

Исти посланик рекао је у једној другој интерпелацији због прилика у Босни и Херцеговини, коју је поднео заједно са друговима Спинчићем, Хрватом и Бањакотом, Србином, следеће: „...Дошао је рат. Тадашњи, злогласни земаљски поглавар укинуо је сва грађанска и човечанска права. Потпуно невинне људе затварали су и вукли у арадске казамате. Огромно велики број људи узели су за таоце и много њих без икаквог разлога су стрељали. Потпунорек је основао такозвану заштитну чету, у коју су примали најсумњивије људе те их наоружавали. Некоји од њих били су већ више пута кажњени због крађе, преваре и пљачке. Једва је могуће, да се опише шта је патило становништво без сваке одбране под терором ових хорда. Тамо где су се појавиле била су на дневном реду насиља, убиства, пљачке, крађе и паљевине...

Једнострану управу бирократа са зеленог стола, нарочито код бриге о исхрани, проузроковала је тешке погрешке. Због погрешних одредаба и због недостајања потребне обазривости, десило се да су морали у Босни и Херцеговини цели окрузи да гладују и да је на хи-

љаде људи помрло од глади. Још и данас узимају реквизицијом јадном сељаку и оно мало што још има.

Ово су све последице стања без контроле. Изгледа да у Босни и Херцеговини још и данас важи, сасвим у супротности са великим духом времена, начело да постоји мајсторија владања у узурпирању власти и насиљу. У модерним правним државама уметност владања је у томе, да се влада паметно прилагоди јавном мњењу, осећајима народа, те да се обзире на потребе народа и земље.

Босна и Херцеговина, данас су једине земље на земаљској кугли, где није народу дозвољено учешће у земаљским стварима...

Др. Отокар Рибарж, словеначки народни посланик из Трста у бечком парламенту, овако је говорио на седници од 28. јуна о. г.: „...Ми Југословени отворено изјављујемо, да ми не дамо да нам се одузме право самоопредељења. (Поновно бурно одобравање) и да ћемо се борити против сваке владе, која не призиваје ово право. (Тако је!)

Али ми Словени смо јуче доживели још једно разочарање. Говорник немачког Nationalverband-a, Штелцер, покушао је да оправда све страшне неправде које смо у ове три ратне године претрпели. Штелцер се позивао на право државне нужде. Али парламенат, који је свестан своје части и значаја не може да признаје право нужде, које није основано на законима који важе, не може да трпи да место закона влада неправда и отворени апсолутизам. Штелцер каже, држава има право да живи и да се у потреби послужи и насиљем. Али и народи имају право да живе и по тој логици смеју и они да се послуже насиљем! Ову је теорију признала наша дипломатија руској револуцији. Ако је конзеквентна, мора ово да призна и у својој земљи. (Живо одобравање).

Хоће ли се немачки народ идентификовати с гледиштем говорника Nationalverband-a? Је ли заборавио своју прошлост? Годину 1848.? Треба ли да му ја као Словен опет објашњавам значење црно-црвено-златне тробојке? Је ли заборавио, да треба да га ова тробојка води „aus finstrier Nacht durch blutigen Kampf zum goldenen Licht der Freiheit?“ (Бурно одобравање.)

Господо ако нисмо ни у том сложни, да морамо сложено да чувамо устав и основна права парламента онда се нећемо споразумети ни у једном питању...

Мислим да нико више не жели мир но југословенски народ. Нема данас Југословена ни с ове ни с оне стране граница Монархије, који не би тежио за миром. Ми Југословени смо били сигурно ратоборан народ до последњих времена, ово су проузроковале прилике и историјски развој. Али довољно крви смо пролили, довољно крви за себе и за друге. Сад хоћемо једанпут миран рад. Ми који смо толико времена били чврст зид против поплава азијских хорда, док се западна Европа мирно развијала и стварала своју културу, хоћемо једанпут мирно да радимо, да развијемо своју културу. (Живо одобравање.)

Грозоте рата нису никога теже погодиле но нас Југословене. Пољски и украјински градови још стоје, у њима се развија још живљи живот но пре рата. Али идите на Балкан, у Босну, Херцеговину, Далмацију и видићете како су од цветајућих насеобина остала села и градови у самим рушевинама. Ово се није радило што би то захтевале потребе рата! Шта више код нас су пустошиле наше власти својевољно; оне су бесниле против свега што носи словенско име и то на начин каквог Европа још није видела од битке на Косову.

Од Косова наш народ није видео и доживео сличну катастрофу. (Тако је). Наш јадан народ је растеран, из појединих покрајина терали су децу и жене и старце

у ропство, као некад стари Римљани и Грци становништво подјармљених земаља. (Чујте! Чујте!)

Само из околине Ниша, Бугари су одвели 30.000 наших људи у малоазијске пустиње. (Чујте! Чујте!) Борба која иде за нашим уништењем и истребљењем води се против нас. Због тога се обраћамо на нашу владу и такође на владе Споразума, да у интересу сачувања југословенства учине крај овом беснилу и проливању крви..."

Ја сам тиме хтео навести, између многих, само два примера, како Словенци схваћају југословенско братство. Морам нагласити да оба посланика припадају разним словеначким политичким партијама.

Од велике је важности нарочито и одлучно држање словеначких посланика у погледу југословенске политичке идеје. Дали су онима, који се у савезничким земљама боре за реализацију једне независне Југославије, доказ да наш народ код куће води иста мисао.

Посланици
и југословенска
мисао.

Др. Иван Нрек рекао је у свом говору у аустријском парламенту месеца јуна ове године:

"...Две идеје неће никад умрети: Да су Словенци, Срби и Хрвати један народ и да припадају државно заједно и морају доћи у једну државу." (Одобравање код Југословена).

Др. Антун Корошец, председник Југословенског Клуба, казао је са своје стране:

"...На бојиштима је протекло много југословенске крви. Ми имамо само једну жељу: нека би се из те крви родило јединство и слобода нашега југословенскога народа. Осећамо се службеницима наше велике народне идеје. Зато смо се здружили ми, Словенци, Хрвати и Срби, у један клуб који нека буде пред целим светом слика нашега јединственога народа. Народ пак код куће позивамо, нека се лати идеје уједињења, нека не

узмакне ни пред претњама ни пред обечањима, нека истраје — на ње и нама сванути сунце“.

Исти посланик изјавио је у једном другом свом говору у име свога клуба: „Ми Југословени бићемо чврсти, непоколебљиви и једнодушни у борби за слободу, самосталност и самоопредељивање своје југословенске домовине.“

Словеначке новине све без изузетка	Новине
с одушевљењем пишу за Југославију.	и југословенска
Нека наведем само два најважнија словеначка листа.	мисао.

„Словенски Народ“ 4. VIII. ове године писао је: „У мукама и трпљењу ратног времена наш се народ препородио, у понижењу и гоњењу дигао се његов понос, проширио се његов поглед, порасла је његова самосвест и родила се дубока вера у бољу будућност. Освестио се народ, видео да је, уједињен са Хрватима и Србима, непобедив и осетио је како идеја уједињења појачава његову унутарњу снагу“. Лист износи, на крају чланка, као захтев Југословена: „државну и територијалну самосталност!“

„Словенски Народ“ од 4. VIII. ове године вели:

„Не верујемо ни Бечу ни Пешти, као што су нас учили Кватерник и Старчевић. Тако је доспела наша политика, после силних странпутица, после братоубилачких борби, после сепаратизма кратковидних локалних патриота, преко бечких и пештанских симпатија, преко „мађаронства“ и „немачкарства“, преко загребачких изгреда, преко верских униониста, преко девизе „Хрвата управо нема“, „Срба нема“, „планинских Хрвата“ и „Старосрба“, преко „босанског језика“ и мешања филологије у политику — до јединственог решења, до најкраће политике, до југословенског програма... До њега није дошла једна странка или шака интелигенције. Све странке су за њега“.

„Словенец“ од 28. VII. ове године пише: „Ми Словенци се већ не осећамо државоправно Словенцима. Данас се осећамо не као сањала, него као реални политичари који знају шта хоће, и који су одиста део југословенског народа...“

Др. Крек изразио је у листу „Хрв. Држава“ овако мишљење Словенаца о југословенској будућности: „Народни живот без државног конкретног облика је немогућ. Народна аутономија без државног конкретног облика нема предуслова за живот. *Зато треба: уједињење, а уједињеном народу самостална, слободна држава...* Само у самосталној држави хоће уједињени словеначки, хрватски и српски народ развијати своју снагу душевну и материјалну; он хоће подићи своју земљу и из ње ископати небројно благо; само уједињен може народ дати сјај своје модерне економске културе, испољити своје богате способности којима је обдарен његов ум и срце...“

БИБЛИОТЕКА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Док наши прваци снажно раде на политичко-дипломатском пољу, да из овог крвавог хаоса обезбеде слободу наше отаџбине, да створе дело политичког уједињења наше нације, да оживотворе Југославију — дотле је наша жеља да развијемо рад на културном пољу, да радимо на духовном чвршћем зближењу и међусобном упознавању. Наша је снага скромна, али ћемо чинити све да што више допринесемо општем циљу.

У ту сврху почели смо издавати низ одабраних дела најпризнатијих наших књижевника, под општим насловом »Библиотека Југословенске Књижевности«.

1. Иван Цанкар, »За Крстом«. Новеле. Српски приредно и увод написао Владислав Фабјанчић. Цена 1. фр.

За овим излази:

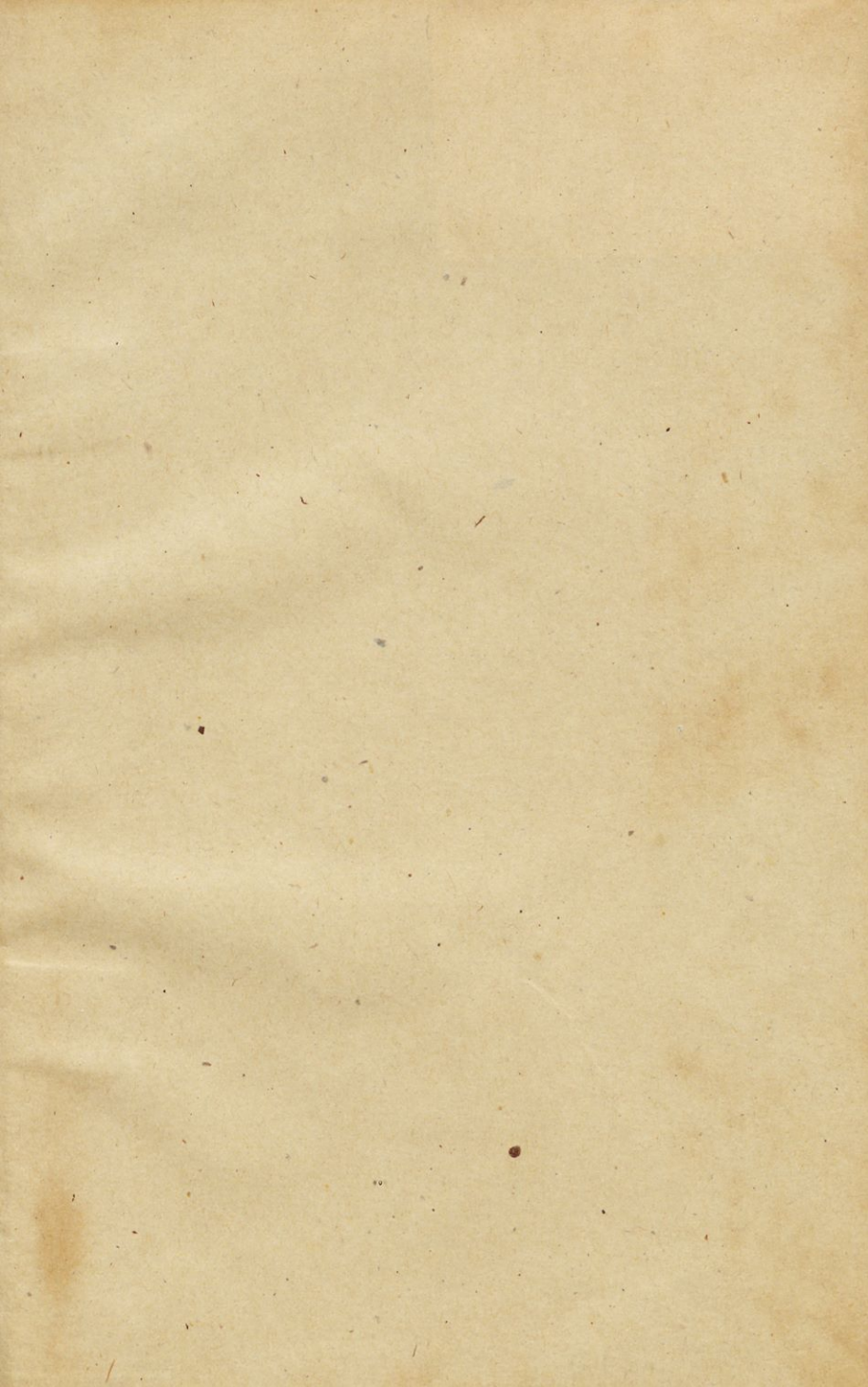
2. Иван Мажуранић, »Смрт Смањ-аге Ченгића«, под редакцијом Др. Љубомира Перковића и с новим оригиналним сликама од уметника Ј. Кљаковића. Луксузно издање фр. 1.50.
3. П. П. Његош, »Горски Вијенац«. Са уметнички израђеним портретом песниковим, опширном биогра-

фијом и коментаром. Издање за народ 1.50; луксузно издање 2.50 фр.

4. Лаза К. Лазаревић, »Одабране приповетке«.
5. Силвије Страхомир Крајчевић, »Песме«.
6. Кнез Иво Војновић »Смрт Мајке Југовића«.
7. Вл. Лествик, »Осуђеници«.
8. Јосип Коварац, Новеле.
9. Ђура Јакшић, »Песме«.
10. Симе Матавуљ, »Бакоња фра Брне«.
11. А. Г. Матош, »Одабрани критички чланци«.
12. Петар Кочић, »Босанке«, новеле.

Да би стварно постигли циљ, ми смо одредили најниже цене нашим издањима, и тако омогућили да узор дела наше духовне културе буду приступачна и најширим слојевима нашег избеглог народа. Израда је врло укусна. Новац треба унапред слати. Примају се место новца и међународни поштански купони за одговор. Траже се повереници за сва наша издања. На име награде за труд 30%. Молимо за адресе свију југословенских установа и приватних лица у иностранству.

ШТАМПАРИЈА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КУЛТУРЕ — ЖЕНЕВА
Genève, rue de la Synagogue, 31.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000510851

